

Бојана АЋАМОВИЋ**КАД ЈЕ ХЈУЗ СРЕО ПОПУ**Институт за књижевност и
уметност, Београд

(Зорица Ђерговић-Јоксимовић, *Певања Вука и Вране*,
Геопоетика, Београд, 2016, 222 стр.)

Најновија монографија Зорице Ђерговић-Јоксимовић спада у ред оних студија које самим појављивањем доносе значајан помак у области књижевних истраживања. Ауторка се посветила теми која већ више деценија чека на темељнију обраду – узајамном прожимању поетика Теда Хјуза и Васка Попе, двају истакнутих модерних песника, као и запаженом Попином утицају на Хјузово дело. Кроз дванаест сликовито насловљених поглавља представљени су биографски и библиографски подаци који осветљавају околности настанка Попиних и Хјузових кључних збирки, као и преводна и креативна рецепција Попе у Енглеској и Хјуза у Југославији и Србији. Највећи део студије посвећен је помном разматрању и упоредној анализи конкретних поетичких елемената који повезују ова два песника и оних аспеката где се уочава одјек Попине поетике у Хјузовом делу.

У уводном поглављу „Попа међу Енглезима“, након кратког прегледа песничке каријере Васка Попе, уз нагласак на углед који је стекао у иностранству, пажња се усмерава на рецепцију његове поезије на англофоном говорном подручју. Зорица Ђерговић-Јоксимовић одмах истиче да је најзаслужнији за представљање Васка Попе енглеској публици био Тед Хјуз, песник и уредник часописа *Modern Poetry in Translation*. Већи део поглавља чини преглед библиографије енглеских превода Попиних песама, који су се од шездесетих година редовно појављивали у књижевним часописима, у антологијама, на интернет-сајтовима и у изборима поезије. Постојеће библиографије превода овде су допуњене новим подацима, а тамо где је било потребно указано је на непрецизности и нетачности. Иако је ауторка аргументовано објаснила због чега је примењени нестандардни приказ библиографских података примеренији студији овог типа, један каталогски, хронолошки попис превода Попине поезије у додатку не би био сувишан, управо због уочених и коригованих грешки из ранијих библиографија, а ради боље прегледности.

Поглавље „О Теду Хјузу“ доноси преглед стваралаштва енглеског песника, његове поезије, прозних и драмских дела, као и књижевних награда којим је овенчан. Истиче се Хјузово интересовање за митологију и магију, а као посебно значајан догађај издваја се

песников сусрет са поезијом савремених источноевропских аутора, који је довео до преокрета у његовом раду. Међу ауторима које је Хјуз почео да прати од раних шездесетих нашао се и Васко Попа, а одједи Попине поетике најочљивији су у *Врани*, кључној збирци Хјузове поезије. Околности под којима је дошло до повезивања двојице песника подробније су обрађене у наредном поглављу, „Сусрет Попе и Хјуза“. Већ на почетку поглавља ауторка упозорава да није могуће поуздано утврдити датум када су се песници упознали, будући да, будући да су архивски материјали истраживачима углавном тешко доступни или сасвим недоступни (што је случај са Попином архивом у САНУ). Претпоставка је да су се први пут сусрели 1965. године, на књижевном фестивалу у Сполету, у Италији. Оно што је извесно и изузетно значајно јесте да је исте те године Тед Хјуз, заједно са Данијелом Вејсбортом, покренуо књижевни часопис *Modern Poetry in Translation* и да су се већ у првом броју, поред превода песама Јехуде Амихаја, Чеслава Милоша, Андреја Вознесенског, Збигњева Херберта и Мирослава Холуба, нашле и песме Ивана В. Лалића и чак двадесет једна песма Васка Попе, у преводу Ен Пенингтон и Александра Стефановића. Попина поезија појављивала се и у каснијим бројевима овог часописа, а 1969. појавио се и први избор Попиних песама у Енглеској (*Selected Poems of Vasko Popa*, Penguin), за који је предговор написао управо Тед Хјуз. Поред ангажмана око објављивања превода поезије, Хјуз је допринео да се Попа енглеској публици представи и лично, на Међународном фестивалу поезије у Лондону 1969. године. Ауторка даје увид и у преписку коју је Васко Попа имао са преводитељком своје поезије Ен Пенингтон и издваја одломке који показују „да је Попа био веома добро обавештен о дешавањима на енглеској књижевној сцени, те да је неретко она од њега добијала обавештења о приказима објављеним у британској периодици“.¹

У наставку монографије, Ђерговић-Јоксимовић се усредсређује на поетичке елементе који повезују Хјузову и Попину поезију, односно аспекте који недвосмислено указују на то да је енглески песник усвојио поједине принципе Попине поетике. У поглављу „Тед Хјуз о Попи или О универзалном језику“ разматра се Хјузов увод за збирку Попине поезије објављене у Енглеској 1978. (*Collected Poems 1943–1976*) и степен у којем се из Хјузових речи о српском песнику назире његова сопствена поетика, те се запажа да „Хјуз, истичући магијско, херметичко понирање у свет универзалија, свет с ону страну језика, скривен у сфери чисте музике и математике, разоткрива и сопствене песничке и духовне корене“ (71). Хјузово трагање за универзалним језиком, чији су мотиви, како ауторка запажа, били „не само уметничке већ и политичке природе“ (73), условило је и његово

1 Зорица Ђерговић-Јоксимовић, *Певања Вука и Вране*, Геопоетика, Београд, 2016, стр. 66. Сви даљи наводи из овог издања биће обележени бројем странице у главном тексту.

интересовање за Васка Попу. Као њихову заједничку црту ауторка издваја стварање поетских алтер-ега – у Попином случају то је вук, док Хјузов амблем постаје врана – што указује на подударности у њиховом песничком развоју.

У поглављу „Ко је јачи од смрти“ ауторка се посебно усредсређује на Хјузову збирку *Врана* (1970), као дело у ком се уочава дубинска промена у његовој поетици, условљена упознавањем са поезијом Васка Попе. Хјуз је, како она истиче, своје песничко откриће објавио управо у предговору Попиним песмама. Сама *Врана* би се могла оценити као експериментално дело, које је остало незавршено, иако је након првог издања мењано и допуњавано. Овим песмама Хјуз нуди једну алтернативну историју, алтернативни мит о стварању света, у ком је главни јунак Врана, песников мрачни, цинични и несхваћени алтер-ега. Како се запажа у поглављу о критичкој рецепцији *Вране*, Хјузова збирка је од стране англофоне критике најпре оспоравана, потом јој је признат изванредан значај због револуционарних новина које је донела, а које су критичари временом препознали као утицај Васка Попе. По мишљењу ауторке студије, енглески и амерички критичари одлазе предалеко када говоре о Хјузовом опонашању српског песника, те би се пре могло рећи да је „Попа био катализатор великог алхемијског преображаја који се одиграо код Хјуза“ (94).

Конкретним поетичким везама и паралелама између поезије два песника Ђерговић-Јоксимовић се бави у наредним поглављима, те седмо посвећује Попином утицају на промену у Хјузовој поетици. Хјузова метаморфоза у збирци *Врана* илустрована је упоређивањем стихова његове песме „Мисао-лисица“ из ранијег периода са стиховима „Љубавне песме“ из *Вране*, док је за приказивање Попиног утицаја као најбољи пример издвојена песма „Белешке за кратки играказ“. Истиче се да је утицај Васка Попе уочљив како на формално-стилском (огољени језик без украса, одбацивање риме и интерпункције, груписање песама у циклусе), тако и на тематско-идејном плану (разочарање у савремену цивилизацију и окретање традицији, фолклору, митовима). Двојицу песника повезује и већ поменута пракса стварања алтер-ега – *Вране* код Хјуза и Вука код Попе – али и интересовање за алхемију и заокрет ка исповедној прози. Ауторка указује на две крајности у начину на који је критика представљала Попин утицај на Хјуза – англофони критичари су тај утицај оценили као дословно опонашање, док га је српска критика занемаривала и остављала углавном неистраженим. Уз запажање да је Хјуз поезију Васка Попе упознавао искључиво из енглеских превода, Ђерговић-Јоксимовић истиче да се тачна мера Попиног утицаја може одредити тек ако се Хјузове песме упореде са Попиним у оригиналу, на српском.

Наредно поглавље посвећено је рецепцији Хјузове поезије у српској књижевности. Поново скрећући пажњу на утицај Попиног

дела не само на Хјуза, већ и на модерну енглеску поезију у целини, као и на зачуђујући пропуст наше критике да тај утицај подробније испита, ауторка прелази на разматрање присуства Теда Хјуза на нашој књижевној сцени. Поглавље садржи попис превода објављених у периодици и антологијама, који су се континуирано појављивали од 1964. године. Запажа се да је критичка рецепција Хјузове поезије прилично скромна и да се углавном своди на белешке уз преводе поезије и на приказе у студијама о енглеској књижевности. Ни у једном од тих текстова не говори се о Попином утицају.

Поглавље „Шта је изгубљено у преводу или Чији си ти, Васко Попа?“ доноси анализу енглеских превода Попине поезије „из једног сасвим специфичног угла“ – разматрају се они елементи Попине поетике који су непреводиви, те су стога остали недоступни енглеским читаоцима. Као четири поетичка аспекта која потичу из традиције, а представљају изазов у превођењу, у посебним потпоглављима обрађују се формална обележја стиха, лексика, стилске фигуре и контекст. При илустровању аспеката „изгубљених у преводу“ ауторка најпре наводи Попине стихове у оригиналу на српском, затим енглески превод, затим контролни повратни превод на српски, тј. превод енглеског превода, а потом издваја и одговарајуће Хјузове стихове, тамо где је за одређену карактеристику могуће наћи пандан.

У поглављу „Вук и Врана или Апокалипса пред вратима“ Зорица Ђерговић-Јоксимовић се бави подударностима на тематско-идејном плану, те уочава да се, упркос упечатљивом окретању митовима, фолклору и епској прошлости, ни Хјуз ни Попа не могу окарактерисати као традиционалисти – ради се о модерним, чак друштвено ангажованим песницима, који поезију посматрају као универзални језик. Животиње које су се издвојиле као два алтер-ега ових песника, Вук и Врана, у њиховој поезији деле статус Другога и доживљавају се као варварско, паганско, дивље. Према ауторки, Попина и Хјузова поезија треба да продрма модерног човека и да му покаже колико се удаљио од исконског и од онога што чини његово биће, а што је проглашено друштвено непожељним. И Попа и Хјуз епове и митологију користе као „приче-путоказ[e] посрнулом, отуђеном човеку модерности“. Када је у питању језик којим се служе, код оба песника запажа се побуна на језичком плану, при чему поетски дискурс бива деконструисан кршењем граматичких, синтаксичких, семантичких и стилских правила. Специфичност језика и инверзија позиција маргине и центра у дела ових песника уносе раблеовски дух карневализације.

Као последњу тему у својој анализи ауторка у поглављу „Вук и Врана или Друштво (спектакла) у малој кутији“ издваја Попин циклус „Мала кутија“ и истоимену песму, чији је енглески превод (објављен међу првима, 1965. године) послужио Хјузу као мото за његову антологију-уџбеник *Poetry in the Making*. Песма „Мала кутија“

илуструје друштвене појаве предочене у књизи *Друштво сјектѿакла* Гија Дебора, односно тенденцију да се уместо аутентичног искуства предност даје призорима. О карактеристикама савременог друштва и Хјуз и Попа говоре кроз алегоричне, митолошке и традиционалне представе, а код оба песника уочава се и склоност ниҳилизму, манифестована честом употребом речи *нико*, *нишѿа*, *нишѿавило* и сл. Својом особеном поетиком ова два песника не само да констатују преовладавање друштва спектакла, већ га и критикују и, како Зорица Ђерговић-Јоксимовић истиче, могу се сматрати „првоборцима критике“ таквог друштва.

Када је тачно Хјуз срео Попу тренутно није могуће утврдити, али је сасвим извесно да је тај сусрет био значајан за оба песника, па и за културе из којих потичу. Као што је Зорица Ђерговић-Јоксимовић показала, одједи Попине поетике у Хјузовом делу запажају се на различитим нивоима, а проналазе се и у поезији других енглеских аутора, што је изузетно важно, имајући у виду позицију англофоне поезије у савременој светској књижевности. За српску културу од непроцењивог је значаја то што се може похвалити песником са таквим међународним утицајем, те су и студије у којима се тај утицај разматра драгоцене. Монографија *Певања Вука и Вране* стога треба да буде и подстрек за нова истраживања на пољу проучавања интеркултурних веза и прожимања, као и домета наших књижевника у страним књижевностима.